

TOMASZ RÓŻAŃSKI

<https://orcid.org/0000-0003-3396-0916> • tomrozan@wp.pl

Otrzymano: 2025-11-03; Poprawiono: 2026-01-11; Przyjęto: 2026-01-14; Opublikowano on-line: 2026-08-28

Agata Chabior, Małgorzata Krawczyk-Blicharska, Katarzyna Potaczała-Perz, *Wsparcie społeczne w starości – ujęcie pedagogiczne i psychologiczne z aplikacjami do praktyki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2025, s. 229

Agata Chabior, Małgorzata Krawczyk-Blicharska, Katarzyna Potaczała-Perz, *Social Support in Old Age: A Pedagogical and Psychological Perspective with Practical Applications*

Streszczenie: Recenzja omawia monografię *Wsparcie społeczne w starości – ujęcie pedagogiczne i psychologiczne z aplikacjami do praktyki* autorstwa Agaty Chabior, Małgorzaty Krawczyk-Blicharskiej i Katarzyny Potaczały-Perz. Publikacja przedstawia problematykę wsparcia społecznego osób starszych w ujęciu interdyscyplinarnym, łącząc perspektywę pedagogiczną i psychologiczną z przykładami praktycznych działań na rzecz seniorów. Autorki analizują proces starzenia się, potrzeby osób starszych, znaczenie wsparcia społecznego dla jakości życia oraz rolę aktywności edukacyjnej, społecznej i kulturalnej w późnej dorosłości. Szczególną uwagę poświęcono inicjatywom takim jak uniwersytety trzeciego wieku i projekt Uniwersytetu Aktywnego Seniora. Recenzowana książka została oceniona jako wartościowe i rzetelne opracowanie, przydatne zarówno dla badaczy, jak i praktyków zajmujących się problematyką starości.

Słowa kluczowe: wsparcie społeczne, starość, seniorzy, jakość życia

Abstract: The review discusses the monograph *Social Support in Old Age: A Pedagogical and Psychological Perspective with Practical Applications* by Agata Chabior, Małgorzata Krawczyk-Blicharska, and Katarzyna Potaczała-Perz. The book presents the issue of social support for older adults from an interdisciplinary perspective, combining pedagogical and psychological approaches with examples of practical initiatives aimed at seniors. The authors examine the ageing process, the needs of older people, the importance of social support for quality of life, and the role of educational, social, and cultural activities in later adulthood. Particular attention is devoted to initiatives such as Universities of the Third Age and the Active Senior University project. The reviewed publication is assessed as a valuable and reliable source of knowledge for both researchers and practitioners interested in ageing and social support.

Keywords: social support, old age, older adults, quality of life

Wsparcie społeczne seniorów to współcześnie jedno z głównych zagadnień gerontologicznych (Niezabitowski, 2010). Zapotrzebowanie na różnego rodzaju wsparcie (zob. Winiarski, 2008) wzrasta w okresie późnej dorosłości, m.in. na skutek „postępujących regresywnych zmian w zakresie stanu zdrowia, utraty pełnionych dotychczas ról społecznych, [...] kurczenia się sieci społecznych kontaktów, osamotnienia [...], braku aktywności zawodowej” (Kilian, 2020, s. 221). Za szczególnie istotne należy uznać rozmaite źródła wsparcia osób starszych występujące w ich środowisku zamieszkania (Niezabitowski, 2010). Zagadnieniom wsparcia społecznego seniorów poświęcono wiele miejsca w polskiej literaturze naukowej (zob. m.in. Gierek, 2024; Matecka, 2010; Niezabitowski, 2010; Szarota, 2013; Szatur-Jaworska i Błędowski red. 2016).

W zakres tej problematyki wpisuje się monografia autorstwa Agaty Chabior, Małgorzaty Krawczyk-Blicharskiej i Katarzyny Potaczalą-Perz pod tytułem *Wsparcie społeczne w starości – ujęcie pedagogiczne i psychologiczne z aplikacjami do praktyki*, opublikowana w 2025 roku nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek. Książka liczy 229 stron. Składają się na nią: wstęp, cztery rozdziały, zakończenie oraz bibliografia.

Dowiadujemy się, że zasadniczym celem „niniejszej publikacji [...] było nie tylko usystematyzowanie dotychczasowych teorii dotyczących wsparcia społecznego, ale także rozszerzenie jego zakresu pojęciowego oraz uwzględnienie zróżnicowanych form i komponentów tego zjawiska” (s. 7). Autorki przedstawiły wsparcie społeczne (w okresie późnej dorosłości) jako proces złożony, wieloaspektowy, „który [...] może i powinien być obecny nie tylko w sytuacjach kryzysowych, lecz także w codziennym życiu jednostki i społeczności” (s. 9).

Rozdział pierwszy (s. 11-57) obejmuje kluczowe kwestie dotyczące ludzkiej starości oraz procesu starzenia się człowieka. Autorki – odwołując się do starannie dobranej i bogatej literatury przedmiotu – zaczęły od ukazania różnych sposobów ujmowania starości i starzenia się. Jak stwierdziły: „Współczesne podejście do starości coraz częściej odchodzi od jednostronnych, deficytowych i biologizujących ujęć, a kieruje się ku interpretacjom humanistycznym, które w centrum stawiają osobę jako podmiot życia i działania. W modelu humanistycznym starość nie jest jedynie końcowym etapem życia, lecz pełnoprawną fazą egzystencji, w której manifestuje się niezbywalna godność człowieka” (s. 18). W dalszej kolejności badaczki zwróciły uwagę na zjawisko demograficznego starzenia się społeczeństw, po czym w sposób czytelny omówiły potrzeby osób starzejących się i starszych. Poruszyły również tak ważne – z punktu widzenia problematyki opracowania – kwestie, jak polityka społeczna i praca socjalna wobec ludzi w starszym wieku oraz instytucjonalne formy opieki nad seniorami.

Punktem wyjścia rozważań podjętych w rozdziale drugim (s. 59-105) było zarysowanie pedagogicznej koncepcji człowieka oraz jego związków ze środowiskiem społecznym. W tym celu autorki odniosły się do zasadniczych założeń pedagogiki społecznej. W następnej kolejności skupiły się na wieloaspektowej charakterystyce

wsparcia społecznego, nie pomijając w swoich analizach też takich kategorii, jak opieka, pomoc i wspomaganie. Następnie zauważyły, że: „Funkcjonowanie ludzi starzejących [się – przyp. aut.] i starych oceniane jest w relacji do jakości życia w starości, a ta warunkowana jest wieloma czynnikami [...]. Zatem coraz wyraźniejszą staje się potrzeba [...] wielowymiarowego wsparcia społecznego seniorów” (s. 65-66). Dopełnieniem omawianego rozdziału są rozważania odnoszące się do kategorii animacji oraz aktywizacji społecznej.

Kolejny rozdział (s. 107-155), zatytułowany *Wsparcie psychologiczne i jakość życia w starości*, otwiera część dotyczącą psychologicznego wymiaru wsparcia ludzi starszych. Autorki słusznie wskazały na związek wsparcia społecznego z zaspokajaniem zasadniczych potrzeb psychospołecznych seniorów. Podjęły też tak istotne zagadnienia, jak problematyka pomyślnego starzenia się oraz warunki sprzyjające rozwijaniu wysokiej jakości życia ludzi starych. Jak podały: „Współczesne badania nad starością jednoznacznie pokazują, że wysoka jakość życia nie jest wyłącznie funkcją dobrostanu fizycznego czy statusu ekonomicznego, lecz przede wszystkim efektem złożonej konfiguracji czynników psychospołecznych i egzystencjalnych. Senior, który utrzymuje relacje społeczne, realizuje cele, pozostaje aktywny intelektualnie i duchowo, jest bardziej odporny na skutki stresu i samotności, co przekłada się na jego ogólne zadowolenie z życia” (s. 139).

Rozdział czwarty (s. 157-209) obejmuje rozważania na temat aktywności edukacyjnej, społecznej i kulturalnej ludzi starszych. Autorki zaczęły od omówienia ogólnych kwestii dotyczących aktywności człowieka w okresie później dorosłości. Jak podkreśliły: „Podejmowanie różnorodnych aktywności przeciwdziała marginalizacji i wykluczeniu społecznemu osób starszych, a sprzyja społecznej inkluzji [...], stwarza możliwości spotkania się i rozmowy z ludźmi oraz stanowi sposób na wypełnienie czasu wolnego” (s. 159). Następnie skupiły się na problematyce aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej osób w wieku senioralnym. Szczególnie interesujące są te fragmenty omawianego rozdziału, które odnoszą się do działalności uniwersytetów trzeciego wieku oraz innych podmiotów działających na rzecz ludzi starszych, w tym uniwersytetów otwartych. Badaczki gruntownie opisały przykład Uniwersytetu Seniorów funkcjonującego w strukturze Uniwersytetu Otwartego UJK w Kielcach. Jednostka ta ma na celu popularyzowanie aktywności naukowej, społecznej i kulturalnej wśród ludzi dorosłych. Działalność Uniwersytetu Seniorów UJK została zainicjowana dzięki realizacji projektu *Uniwersytet Aktywnego Seniora*.

Kilka istotnych uwag autorki zawarły w końcowej części opracowania (s. 211-213). Jak stwierdziły: „Doświadczenia uniwersytetów trzeciego wieku i projektu »Uniwersytet Aktywnego Seniora« w województwie świętokrzyskim dokumentują, że możliwe jest tworzenie przestrzeni, w których osoby starsze nie tylko uczą się i rozwijają, ale również współtworzą kulturę, integrują się i odzyskują poczucie sprawczości. Praktyki te stanowią wartościowy przykład działań lokalnych, które mogą być replikowane i rozwijane w innych regionach” (s. 212-213). Uczęzone wskazały też m.in. na kwestie, które – w ich przekonaniu – wymagają podejmowania dalszych badań i analiz naukowych. Zaliczyły do nich zagadnienie wykluczenia

cyfrowego seniorów, problem opieki długoterminowej, kwestię zapobiegania age-izmowi i in.

Monografia Agaty Chabior, Małgorzaty Krawczyk-Blicharskiej i Katarzyny Potaczała-Perz to interesujące i rzetelnie opracowane źródło wiedzy na temat wsparcia społecznego osób starszych. Książka obejmuje swym zakresem nie tylko rozważania odnoszące się do okresu starości i starzenia się człowieka oraz analizy dotyczące pedagogicznych i psychologicznych aspektów wsparcia społecznego seniorów, ale również uwzględnia przykłady ważnych inicjatyw skierowanych do osób w starszym wieku. Praca ma logiczną strukturę. W większości napisana jest komunikatywnym językiem. Jej lekturę ułatwia obszerny wykaz wykorzystanych źródeł. Publikację tę – co czynią zresztą jej autorki (s. 10) – warto polecić m.in. osobom biorącym udział w tworzeniu programów wsparcia dla ludzi starszych, badaczom zajmującym się problematyką późnej dorosłości, pedagogom, psychologom, pracownikom socjalnym, a także studentom kierunków humanistycznych i społecznych.

Oświadczenia

Finansowanie badań: Niniejsza publikacja nie otrzymała żadnego zewnętrznego wsparcia finansowego.

Oświadczenie właściwej komisji etycznej: Nie dotyczy.

Oświadczenie o dostępności danych: Nie dotyczy.

Oświadczenie dotyczące narzędzi sztucznej inteligencji: Autor oświadcza, że w przygotowaniu niniejszego manuskryptu nie wykorzystano żadnych narzędzi sztucznej inteligencji.

Podziękowania: Nie dotyczy.

Konflikt interesów: Nie dotyczy.

Bibliografia

- Chabior, A., Krawczyk-Blicharska, M., & Potaczała-Perz, K. (2025). *Wsparcie społeczne w starości: Ujęcie pedagogiczne i psychologiczne z aplikacjami do praktyki*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Gierek, P. (2024). Wsparcie społeczne osób starszych na przykładzie programu „Korpus Wsparcia Seniorów” realizowanego w gminie Chorzów. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 37(1), 89-105. <https://doi.org/10.17951/j.2024.37.1.89-105>.
- Kilian, M. (2020). *Funkcjonowanie osób w starszym wieku*. Difin.
- Matecka, M. (2010). Rola wsparcia społecznego w podtrzymywaniu i potęgowaniu zasobów zdrowotnych ludzi starszych. W K. Wieczorowska-Tobis & D. Talarska (Red.), *Pozytywna starość* (s. 76-85). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.
- Niezabitowski, M. (2010). Relacje sąsiedzkie i wsparcie społeczne osób starszych w środowisku zamieszkania. *Przegląd Socjologiczny*, 59(4), 61-82.
- Szarota, Z. (2013). Wsparcie społeczne i polityka społeczna wobec późnej dorosłości i starości. W R.J. Kijak & Z. Szarota, *Starość. Między diagnozą a działaniem* (s. 23-40). Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.

- Szatur-Jaworska, B., & Błędowski, P. (Red.). (2016). *System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania: Przegląd sytuacji, propozycja modelu*. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Winiarski, M. (2008). Wsparcie społeczne. W T. Pilch (Red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (T. 7, s. 267-276). Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

